

HETEROCYKLIKÉ SLOUČENINY

Heterocyklické sloučeniny

- cyklické sloučeniny
- obsahují v cyklu ještě jiný atom než uhlík – **heteroatom** např. O, S, N (vzácněji Si, Se, P, As, B)
- deriváty těchto látek: alkaloidy, barviva, léčiva (antibiotika), nukleové kyseliny, vitamíny, sacharidy, aminokyseliny

Názvosloví

- triviální, polotriviální
- poloha substituentů se udává čísly, číslování začíná od heteroatomu
- při větším počtu heteroatomů – má nižší číslo atom, který je v PSP ve vyšší skupině (*nejnižší O, pak S, N*)

např.

pyrrol

1,3 - thiazol

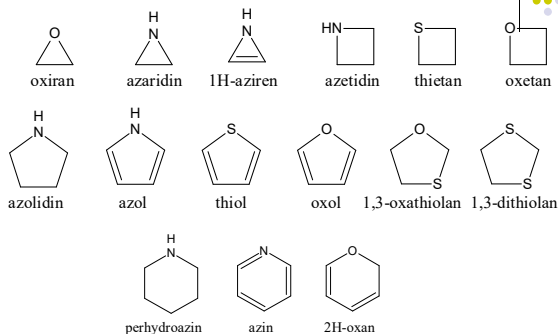
Označení jiných heteroatomů

heteroatom	název
O	oxa
S	thia
N	aza
F	fluora
Cl	chlora
Br	broma
I	joda
Se	sclena
Te	telura
B	bora
Hg	merkura
P	fosfa
Sb	stíba
As	arsa
Bi	bisma
Si	sila
Ge	germa
Sn	stanna
Pb	plumba

Tabulka systematického názvosloví heterocyklů

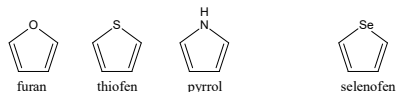
Velikost kruhu	cykly s dusíkem		cykly bez dusíku	
	nenasycený	nasycený	nenasycené	nasycený
3	- iren	- iridin	- iren	- iran
4	- et	- etidin	- et	- etan
5	- ol	- olidin	- ol	- olan
6	- in	*	- inin	- an
7	- epin	- epan	- epin	- epan
8	- ocin	- okan	- ocin	- okan
9	- onin	- onan	- onin	- onan
10	- ecin	- ekan	- ccin	- ekan

* názvy těchto sloučenin se tvoří pomocí předpony perhydro-

Rozdělení heterocyklů

a) Pětičlenné cykly s jedním heteroatomem

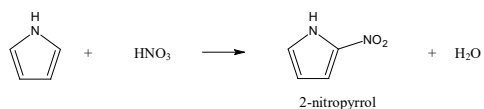

- tyto cykly mají aromatický charakter, protože heteroatomy zapojují do cyklu volný elektronový pár na heteroatomu (π - elektronový sextet)
- rozložení hustoty je nepravidelné $\Rightarrow$ málo zapojuje do konfigurace el. pár furan ($\uparrow \chi$) $\Rightarrow$ furan je nejméně aromatický, více aromatický pyrrole, nejvíce podobný benzenu je thiofene

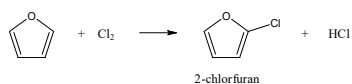
Typické reakce

- S_E - souvisí s aromatickým charakterem (vysoká el. hustota v poloze 2,5)

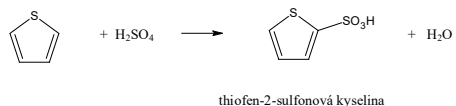
Nitrace

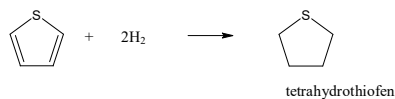
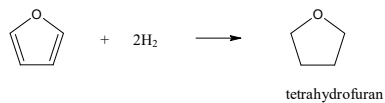
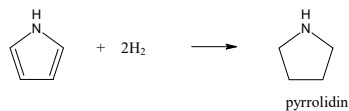
Chlorace

Sulfonace

A_R - katalytická hydrogenace

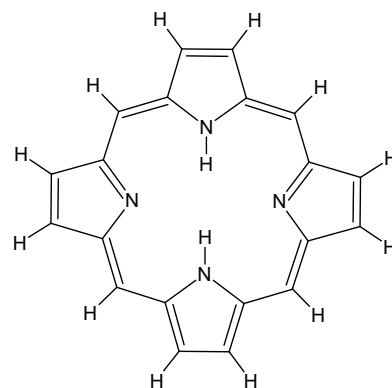

Pyrrol

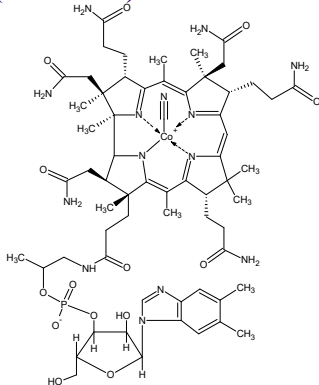
- bezbarvá, krystalická látka, zapáchající jako chloroform
- výskyt v černouhelném dehtu a některých přírodních látkách
- např.

chlorofyl		+ Mg
hemoglobin	porfin	+ Fe
myoglobin		+ Fe
bilirubin		
vitamin B ₁₂ (kobalamin)		
- v těchto látkách se vyskytují čtyři pyrrolová jádra uspořádaná v cyklu (porfin) nebo lineárně

Porfin

Vitámín B₁₂ (kobalamin)

b) Pětičlenné cykly se dvěma heteroatomy

pyrazol
(léčiva)

imidazol
součást amk histidinu
Sanorin – lék proti rýmě

1,3-thiazol
(léčiva)
vitamin B₁ (thiamin)

oxazol

správná činnost

nerv. systému

c) Šestičlenné cykly s jedním heteroatomem

pyridin

2H-pyran
(α -pyran)

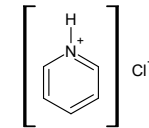
4H-pyran
(γ -pyran)

Pyridin

- páchnoucí kapalina
- zdroj – černouhelný dehet
- použití jako rozpouštědlo
- nejstabilnější heterocyklická sloučenina – podobná struktura jako benzen
- oproti benzenu má navíc volné elektrony na N (tyto se nezapojují do aromatického jádra) $\Rightarrow$ zásadité vlastnosti $\Rightarrow$ + kyselina $\Rightarrow$ pyridiniová sůl

+ HCl

pyridinium-chlorid

A_R – katalytická hydrogenace

+ H₂

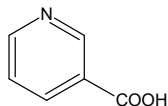

piperidin (hexahydropyridin) – alkaloidy

Deriváty pyridinu

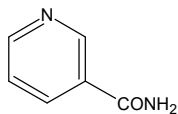
nikotinová kyselina

- pyridin-3-karboxylová kyselina
- niacin – lék proti pelagra (nemoc kůže)

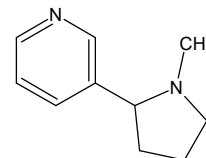

nikotinamid

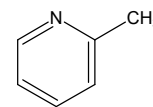
- deriváty této látky se využívají jako léčiva

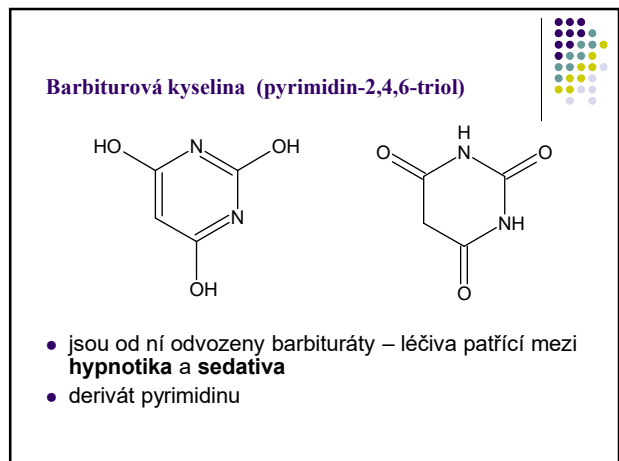
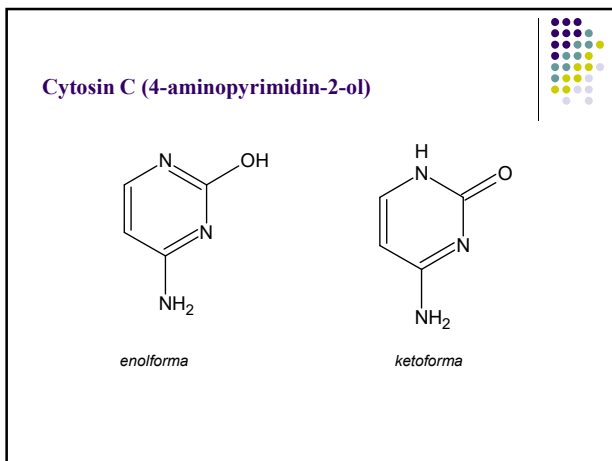
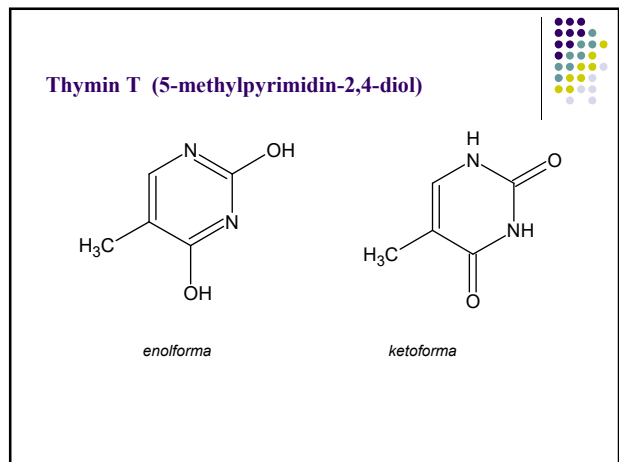
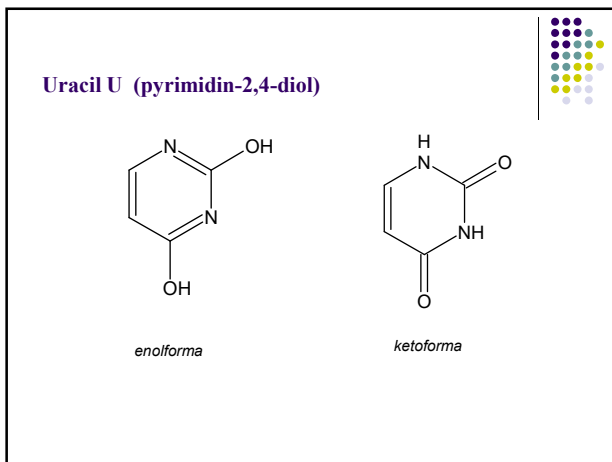
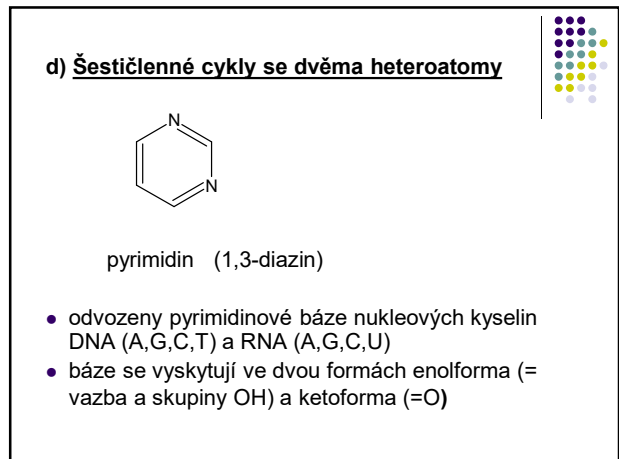
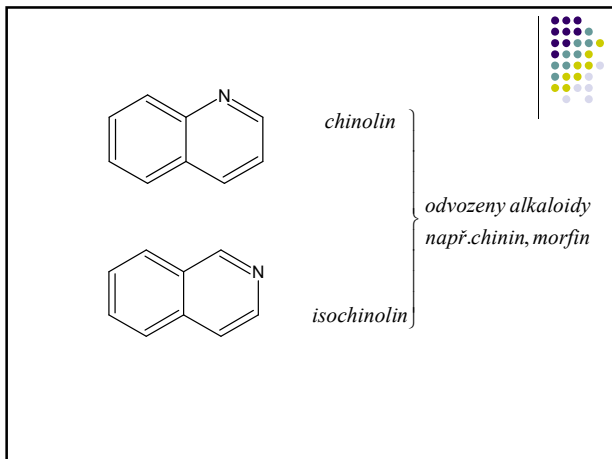

nikotin

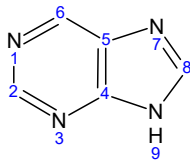
pikolin

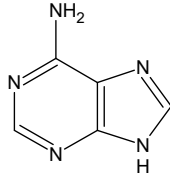

e) Dva kondenzované heterocykly

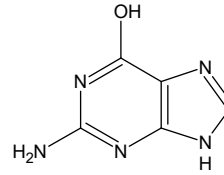
purin

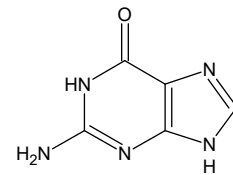
Adenin A (purin-6-amin)

Guanin G (2-aminopurin-6-ol)

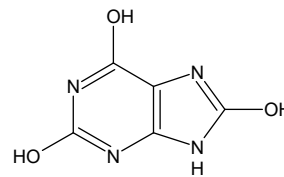
enolforma

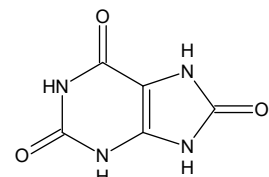
ketoforma

Močová kyselina (purin-2,6,8-triol)

- produkt látkové přeměny dusíkatých látek
- u plazů a ptáků je konečný produkt
- v nízké koncentraci je v moči savců
- v lidském těle se její tvorba zvyšuje při onemocnění ledvin, je součástí ledvinových kamenů
- při revmatizmu se usazuje v kloubech

enolforma

ketoforma